

Değerlere Bağlı Yaşam: Ne Eğitimde Ne İstihdamda (NENİ) Olan Gençlerin Deneyimlerine Dayalı Nitel Bir Araştırma

Sema YAZICI-KABADAYI¹

Özet

Son yıllarda ne eğitimde ne de istihdamda (NENİ) yer alan gençler, dünya genelinde giderek daha fazla dikkat çeken önemli bir toplumsal sorun hâline gelmiştir. Artan ilgiye rağmen, Türkiye bağlamında, NENİ durumundaki gençlerin yaşam deneyimlerini, ihtiyaçlarını ve karşılaştıkları zorlukları anlamaya yönelik çalışmaların sayıca sınırlı olduğu görülmektedir. Bu doğrultuda, bu araştırmanın amacı, NENİ durumundaki gençlerin değerlere bağlı yaşam deneyimlerini derinlemesine incelemektir. Bu araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden fenomenolojik desen kullanılmıştır. Araştırmanın katılımcılarını, kartopu örnekleme yöntemiyle ulaşılan 3'ü erkek, 9'u kadın olmak üzere toplam 12 lisans mezunu birey oluşturmaktadır. Katılımcıların yaşları 23 ile 29 arasında değişmekte olup, yaş ortalaması 25.17 (Ss = 2.33) olarak hesaplanmıştır. Veri toplama aracı olarak araştırmacı tarafından geliştirilen kişisel bilgi formu ve görüş alma formu kullanılmıştır. Elde edilen veriler içerik analizi yöntemiyle analiz edilmiştir. Araştırmanın bulguları, NENİ durumundaki gençlerin değerlere bağlı yaşamı nasıl deneyimlediklerini anlamaya odaklanmış ve değerler, değerlere bağlı yaşamın katkıları ile değerlere bağlı yaşamın getirdiği zorluklar olmak üzere üç tema altında toplanmıştır. Elde edilen bulgular doğrultusunda araştırmacılara, uygulayıcılara ve politika yapıcılara yönelik çeşitli öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler. Değerlere bağlı yaşam; Ne eğitimde ne istihdamda (NENİ); Nitel araştırma.

Value-Oriented Life: A Qualitative Study Based on the Experiences of Young People Not in Education, Employment, or Training (NEET)

Abstract

In recent years, young people not in education, employment, or training (NEET) have emerged as a significant social issue attracting increasing global attention. However, in the context of Türkiye, studies that aim to understand the life experiences, needs, and challenges of NEET youths remain limited in number. This research aims to explore in depth the value-based life experiences of young people with NEET. This study employed a phenomenological design, a qualitative research method. A total of 12 participants with bachelor's degrees were recruited through snowball sampling, of whom three were male and nine were female. Their ages ranged from 23 to 29 years old, with an average age of 25.17 years old (SD = 2.33). Data were collected using a personal information form and an interview form developed by the researcher. The data provided were analysed using content analysis. The study's findings focused on understanding how young people with NEET experience value-based living, and were grouped under three themes: values, the contributions of value-based living, and the challenges associated with value-based living. These findings provide the basis for recommendations to researchers, practitioners and policymakers.

Keywords. Value-oriented life; Not in education, employment, or training (NEET); Qualitative research.

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık, sema.yazici@erdogan.edu.tr

GİRİŞ

Okuldan işe geçiş, bireyin yaşam seyrini şekillendiren kritik aşamalardan biri olup bu süreçte bir dizi önemli karar alınmaktadır (Dicks vd., 2020). Türkiye’de genç nüfusun eğitimsizlik, yoksulluk ve sosyal dışlanma gibi önemli sorunları ise gençlerin iş gücü piyasasına geçişini zorlaştırmaktadır (Kılıç, 2014). Bu koşullar, “Ne Eğitimde Ne İstihdamda Olan Gençler” anlamına gelen ve bu çalışmada “NENİ” olarak kısaltılan kavramın ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. NENİ, 15-29 yaş aralığındaki bireylerin herhangi bir eğitim-öğretim faaliyetine devam etmemesi ve aynı zamanda istihdamda da yer almaması durumunu ifade etmektedir (OECD, 2014). Kavramın temel belirleyicisi, bireylerin hem işgücü piyasasının dışında kalmaları hem de formel veya formel olmayan eğitim süreçlerine katılmamalarıdır (Bynner & Parsons, 2002). Esasen NENİ olgusu, gençlerin eğitim ve istihdam sistemleri içinde karşılaştıkları yapısal sorunları yansıtmakta; bu gençlerin toplumsal ve ekonomik hayata etkin katılımlarının kısıtlandığı bir duruma işaret etmektedir (Batini vd., 2017). Son yıllarda ise gerek gelişmiş gerekse gelişmekte olan ülkelerde NENİ konusu giderek artan bir akademik ilgi odağı haline gelmiştir. Bu bağlamda, NENİ durumundaki gençlere ilişkin toplumsal, ekonomik ve bireysel etmenleri ele alan araştırmaların sayısında kayda değer bir artış gözlemlenmektedir.

NENİ yaygınlık oranlarının yapılan son değerlendirmelere göre Avrupa Birliği ülkelerinde %11,2 olduğu rapor edilmiştir (Eurostat, 2025). Benzer şekilde, OECD ülkeleri genelinde bu oran %12,65 seviyesindedir (OECD, 2022). Buna karşın ülke bazında incelendiğinde, NENİ oranlarının toplumsal, ekonomik ve politik koşullara bağlı olarak önemli ölçüde farklılık gösterdiği dikkat çekmektedir. Örneğin, Yunanistan’da NENİ durumundaki gençlerin oranı yaklaşık %16 olarak raporlanmıştır (Basta vd., 2019). İtalya’da yürütülen boylamsal araştırmalara göre, gençlerin %40’tan fazlası dört yıl içinde en az 13 ay NENİ durumunda kalmıştır. Ayrıca, gençlerin %10’undan fazlası bu süre zarfında eğitim veya istihdam sisteminde hiç yer almamıştır (Contini vd., 2019). Amerika Birleşik Devletleri’nde yapılan çalışmalara göre ise 16-25 yaş aralığındaki genç nüfusun yaklaşık %14’ünün NENİ kategorisinde yer aldığı görülmektedir (Chandler & Lozada, 2021). Türkiye, NENİ sorununun etkilerinin yoğun olarak hissedildiği ülkeler arasında yer almaktadır. 2024 sonu itibarıyla yaklaşık 86 milyon olan toplam nüfusta (TÜİK, 2024), yüksek genç nüfus oranı dikkat çeken bir demografik özelliktir. Oysaki Avrupa Birliği (AB) ülkeleri arasında genç nüfus oranı ortalaması %10,7 seviyesindedir ve en fazla genç nüfus oranına sahip ülke %12,6 ile İrlanda’dır. Buna karşılık, Türkiye’de genç nüfus oranı %14,9 olup tüm AB ülkelerinden daha yüksek bir düzeydedir (TÜİK, 2024). Yüksek genç nüfus oranına karşın Türkiye’de 15-29 yaş aralığındaki gençlerin yaklaşık dörtte birinin ne eğitimde ne de istihdamda yer almadığı görülmüştür (Lüküslü & Çelik, 2022). OECD’nin 2022 yılı verilerine göre, Türkiye’de bu yaş grubundaki NENİ oranı %27,93 olarak rapor edilmiştir (OECD, 2022). Söz konusu oran, Türkiye’nin genç nüfus açısından sahip olduğu demografik fırsat penceresinin, eğitim ve

istihdam alanında yeterince değerlendirilemediğine ve yapısal bazı sorunların varlığına işaret etmektedir. Dolayısıyla, NENİ olgusunun küresel ve yerel ölçekte önemli bir toplumsal mesele olarak öne çıktığı ve bu sorunun Türkiye özelinde de ciddi bir önem taşıdığı anlaşılmaktadır.

Gelişmiş ülkelerde NENİ durumundaki gençler çoğunlukla sosyal politika ve gençlik destek programları çerçevesinde ele alınırken, gelişmekte olan veya az gelişmiş ülkelerde bu sorun çok daha ciddi sosyal, ekonomik ve yapısal tehditler barındırmaktadır. Sosyal, ekonomik ve politik bir sorun olarak kabul edilmesine rağmen, mevcut politikalar, psikolojik özelliklerinin anlaşılması nedeniyle NENİ durumundaki gençleri resmi eğitime veya işe yeniden dahil etmekte zorlanmaktadır (Pimentel vd., 2025). Okuldan işe geçişi desteklemeyi hedefleyen yaklaşımlar, gençlerin bu süreçlerinin çok boyutlu nedenlerini dikkate almalı ve yönelim eksikliği nedeniyle NENİ konumunda olan bireylerin ruh sağlığına odaklanmalıdır (Gutiérrez-García vd., 2018).

NENİ durumundaki gençlerin yüksek oranları, ekonomik eşitsizlik, sosyal dışlanma ve kuşaklar arası fırsat eşitsizliği (Holte vd., 2019; Kiss vd., 2022), toplumsal ve psikolojik sorunlar olmak üzere çeşitli sorunlarla ilişkilendirilmektedir (Afyonoglu vd., 2024). Uzayan işsizlik, gençlerde motivasyon ve psikolojik iyi oluş kaybına yol açarken (Paul & Mosser, 2009; Symonds vd., 2016), NENİ gençliğinde sosyal izolasyon, umutsuzluk, düşük yaşam doyumu ve ruh sağlığı sorunları gibi çoklu riskleri de beraberinde getirmektedir (Baggio vd., 2015; Gariépy vd., 2022; Sadler vd., 2015). Türkiye’de NENİ durumundaki gençler, zamanlarının önemli bir bölümünü Kamu Personeli Seçme Sınavı (KPSS) gibi merkezi sınavlara hazırlanarak ya da pasif aktivitelerle geçirmektedir (Afyonoglu vd., 2024). Bu gençlerin önemli bir kısmının yaşam memnuniyetinin düşük olduğu ve fırsat bulmaları hâlinde yurt dışına göç etmeyi düşündükleri belirtilmektedir (Tolgay & Çakır, 2022). NENİ durumundaki gençler; adalet duygusunun zedelenmesi, ekonomik belirsizlik, hayat pahalılığı, düşük ücretli ve güvencesiz işlerde çalışma zorunluluğu ile eğitime olan güvenin sarsılması gibi çok boyutlu yapısal sorunlarla karşı karşıyadır. Söz konusu koşullar, sadece eğitim ve istihdamdan uzaklaşmayı değil, aynı zamanda geleceğe yönelik motivasyon kaybı, depresyon, düşük özsaygı ve sosyal izolasyon gibi psikolojik sorunların da artmasına neden olmaktadır (Şahin & Boduroğlu, 2025). Böylece NENİ durumunda olmanın zorlukları parasal yoksunluğun ötesine geçerek gençlerin aynı zamanda psikolojik sıkıntı ve uyumsuz başa çıkma mekanizmaları sergilemesine neden olmaktadır (Theron vd., 2024). Buna karşın NENİ durumunda olanların psikolojik özelliklerine ilişkin mevcut çalışmaların genellikle ilişkisel araştırmalara dayandığı ve olumsuz ruh sağlığı sonuçlarına odaklandığı görülmektedir. Bu metodolojik ve kapsam sınırlılığı, etkili politikalar ve programlar tasarlama açısından bir engel teşkil etmektedir (Pimentel vd., 2025). Gençlerin bu zorlukların üstesinden gelmelerini desteklemeye yönelik çalışmalar ise, NENİ ile ilişkili problemlerin ele alınmasında son derece önemlidir (Theron vd., 2024).

Eğitimden istihdama geçiş sürecinde karşılaşılan yapısal ve bireysel zorluklar, özellikle NENİ durumundaki gençler açısından psikolojik uyum gerektiren kritik bir dönem oluşturmaktadır. Bu bağlamda, bireyin stresli ve belirsiz durumlarla baş etmesine, anlam oluşturmaya ve uyum sağlamasına olanak tanıyan değer odaklı yaşam pratiklerinin önemli bir içsel kaynak olduğu düşünülmektedir. Günümüzün dinamik ve belirsiz kariyer bağlamında değerler, yalnızca kariyer seçimlerini ve yaşam boyu kariyer öz yönetimi şekillendiren bir motivasyon çerçevesi olarak değil (Abessolo vd., 2017), aynı zamanda bütüncül bir varoluşun temelini oluşturan ve davranışlara yön veren istenir nitelikler olarak tanımlanmaktadır (Hayes & Pierson, 2005; Trindade vd., 2016). Değerlerle uyumlu bir yaşam, bireyin çevresel talepler karşısında dahi eylemlerini bu değerlerle tutarlı kılma çabasını ifade eder (Ceary vd., 2019; Topçu & Dinç, 2024). Araştırmalar, değer odaklı davranışın psikolojik dayanıklılık ve ruh sağlığı ile pozitif (Ceary vd., 2019; Klostermann, 2017; Topçu & Dinç, 2024; Topçu, 2025), olumsuz ruh sağlığı çıktıları ile ise negatif bir ilişkisi olduğunu göstermektedir (Tunç vd., 2023). Bu tutarlı ilişkiler bütünü, söz konusu olgunun koruyucu ve önleyici bir işleve sahip olabileceğine işaret etmektedir. Değerler doğrultusunda davranmanın psikolojik dayanıklılığı olumlu etkilediği (Kuzu vd., 2024) ve bireylerin zor zamanlarda güçlü kalmasını sağladığı bilinmektedir (Topçu & Dinç, 2024). Bu nedenle, değerlerle uyumlu hareket etmek, özellikle NENİ gençleri gibi yapısal dışlanma ve kimlik karmaşası riski yüksek gruplarda, zorlu koşullarda anlam duygusunu korumalarına ve kariyer tercihlerinde ödün verme olasılığını azaltmalarına katkıda bulunabilir (Lipshits-Braziler vd., 2025). Bu nedenle, değer odaklı yaşamın NENİ gençlerinin sorunlarla baş etmede nasıl bir koruyucu mekanizma işlevi gördüğünü anlamak önemlidir. Ayrıca, bu yaklaşımın önleyici ruh sağlığı çalışmalarına katkı sunmada önemli bir kişisel kaynak olarak hizmet edebileceğinin ortaya konması, alanyazına ve uygulamaya değerli bir katkı sağlayacaktır.

Mevcut Araştırma

Alanyazın, NENİ durumundaki gençlerin yalnızca sosyo-ekonomik sorunlar yaşamakla kalmayıp aynı zamanda psikolojik sağlık açısından da yüksek risk altında olduğunu ortaya koymaktadır. Bu nedenle, okul-iş geçişine odaklanan çalışmaların, NENİ durumundaki bireylerin karşılaştığı güçlüklerin nedenlerini ele alırken, onların ruh sağlığı ihtiyaçlarını da dikkate alması kritik önem taşımaktadır (Gutiérrez-García vd., 2018). Bununla birlikte, NENİ durumundaki gençlerin yaşadığı psikolojik zorluklar kadar, bu zorluklarla baş etmelerini kolaylaştıran koruyucu faktörlere ilişkin araştırmaların sınırlı olması, alandaki önemli bir boşluğa işaret etmektedir (Pimentel vd., 2025). Mevcut alanyazın, NENİ olgusunu büyük ölçüde sosyo-ekonomik göstergeler üzerinden incelemiştir. Ancak bireyin içsel kaynaklarının, özellikle de değer odaklı yaşam pratiklerinin bu süreçteki koruyucu ve işlevsel rolünü sistematik olarak ele alan nitel çalışmalara yeterince yer verilmemiştir. Dolayısıyla, genç nüfus oranının yüksek olduğu Türkiye’de, NENİ sorununun bireysel ve toplumsal etkilerinin anlaşılması, etkili koruyucu ruh sağlığı müdahaleleri ve politikalarının

geliştirilebilmesi için bu olgunun derinlemesine keşfedilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda, önemli bir kişisel kaynak olarak değerlendirilen değerlerin ve değer odaklı davranışların, NENİ durumundaki gençlerin karşılaştıkları zorluklarla başa çıkmalarını, stresle etkin mücadele etmelerini destekleyen temel bir koruyucu faktör olabileceği düşünülmektedir. Değer odaklı yaşamın, yalnızca ruh sağlığı üzerindeki olumlu etkileriyle değil, aynı zamanda eğitim-iş geçişindeki belirsizlikler ve kariyerle ilgili sorunlarla baş etmede daha etkili stratejiler geliştirmeye katkı sunma potansiyeliyle de ele alınması önem taşımaktadır. Bu doğrultuda, bu araştırmanın amacı, NENİ durumundaki gençlerin değerlere bağlı yaşam deneyimlerini derinlemesine incelemektir. Bu amaç doğrultusunda, NENİ durumundaki gençlerin sahip oldukları temel yaşam değerleri, bu değerleri nasıl anlamlandırdıkları, günlük yaşamlarında değerleriyle ne ölçüde uyumlu hareket edebildikleri ve stresle başa çıkma, karar alma gibi süreçlerinde değerleri nasıl deneyimledikleri ortaya çıkarılmaya çalışılacaktır. Araştırma bulgularının, NENİ durumundaki gençlere yönelik psikolojik danışma hizmetleri, kariyer rehberliği uygulamaları ve koruyucu ruh sağlığı politikaları için kuramsal ve pratik bir temel oluşturması beklenmektedir.

YÖNTEM

Bu çalışmada, nitel araştırma yöntemlerinden fenomenolojik desen tercih edilmiştir. Katılımcıların deneyimlerine ilişkin zengin ve detaylı bir bakış açısı sağladığı için tercih edilen bu yöntem (Tuffour, 2017) araştırmacıların odaklandığı olguyu deneyimleyen bireylerin deneyimin temel yapısı ve anlamı ile ilgili derinlemesine bilgi edinmeyi amaçlamaktadır (Büyüköztürk vd., 2016; Merriam, 2013). Bu yöntemle birlikte katılımcıların değerlere bağlı yaşam deneyimlerini keşfederek derinlemesine bilgi edinilmesi hedeflenmiştir.

Çalışma Grubu

Bu araştırmanın katılımcılarını, kartopu örnekleme yöntemi kullanılarak ulaşılan toplam 12 lisans mezunu birey oluşturmaktadır. Katılımcıların tamamı, araştırmanın odağını oluşturan ne eğitimde ne istihdamda olan bireylerdir. Çalışma grubu oluşturulurken kartopu örnekleme yöntemi, ulaşılması güç veya dağınık bir yapıya sahip olan ne eğitimde ne istihdamda olan bireylere erişimi kolaylaştırmak amacıyla tercih edilmiştir. Bu yöntem kapsamında, öncelikle ulaşılan sınırlı sayıdaki katılımcıdan, tanıdıkları benzer özelliklere sahip diğer kişileri araştırmaya yönlendirmeleri istenmiş, böylece katılımcı sayısında aşamalı bir artış sağlanmıştır. Alanyazında da belirtildiği üzere, kartopu örnekleme, temsil edilebilirlik sınırlılıklarına rağmen, erişilmesi güç özel gruplara yönelik derinlemesine veri toplamak için sıklıkla kullanılan bir yöntemdir (Babbie, 2013). Çalışmaya dahil edilme kriterleri lisans mezunu olmak ve herhangi bir işte çalışmıyor olmak ve herhangi bir eğitim faaliyetini sürdürmüyor olmaktır. Bu doğrultuda katılımcıların tamamı hem lisans eğitimini tamamlamış hem de herhangi bir işte çalışmadığını veya eğitim faaliyetine katılmadığını beyan etmiştir.

Çalışmaya katılanların 3'ü erkek, 9'u kadındır. Katılımcıların yaşları 23 ile 29 arasında değişmekte olup, yaş ortalamaları 25.17'dir ($S_s = 2.33$). Sosyoekonomik durum açısından değerlendirildiğinde, katılımcıların 2'si düşük, 10'u ise orta düzeyde sosyoekonomik düzeye sahip olduğunu belirtmiştir. Katılımcıların ne eğitimde ne de istihdamda oldukları sürenin ortalaması ise 17.92 ay olarak hesaplanmıştır (Ranj = 2 ay - 72 ay). Katılımcılara ilişkin demografik bilgiler Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1. Katılımcılara ilişkin demografik bilgiler

Katılımcı Numarası	Cinsiyet	Yaş	Sosyo-ekonomik düzey	NENİ olarak geçirilen süre (ay)
K1	Erkek	24	Orta	21
K2	Erkek	25	Orta	21
K3	Erkek	24	Düşük	4
K4	Kadın	29	Orta	11
K5	Kadın	28	Orta	72
K6	Kadın	22	Orta	10
K7	Kadın	24	Orta	2
K8	Kadın	29	Orta	24
K9	Kadın	26	Orta	6
K10	Kadın	24	Düşük	10
K11	Kadın	24	Orta	24
K12	Kadın	23	Orta	10

Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada veri toplama araçları olarak kişisel bilgi formu ile görüş alma formundan yararlanılmıştır.

Kişisel Bilgi Formu

Araştırmada katılımcıların demografik özelliklerini ve araştırma kapsamında gerekli temel bilgileri toplamak amacıyla Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır. Bu form; katılımcıların yaş, cinsiyet, algılanan sosyoekonomik düzey ve üniversiteden mezun olduktan sonra işsiz olarak geçirdikleri süre gibi değişkenleri içeren sorulardan oluşmaktadır.

Görüş Alma Formu

Araştırmada kullanılan görüş alma formu, çalışmanın nitel verilerini toplamak amacıyla araştırmacı tarafından geliştirilmiştir. Formun hazırlanma sürecinde ilgili alanyazın incelenmiş ve elde edilen kuramsal çerçeve doğrultusunda soru taslağı oluşturulmuştur. Hazırlanan taslak, alanyazına hâkim doktora derecesine sahip iki uzmandan görüş alınarak değerlendirilmiş; uzmanların öneri ve geri bildirimleri doğrultusunda formun son şekli verilmiştir.

Bu nitel araştırmanın veri toplama aracını oluşturan görüşme soruları, katılımcıların bireysel değer sistemlerini ve bu değerlerin günlük yaşam, karar alma süreçleri ve psikolojik uyum açısından işlevsel rolünü çok boyutlu olarak ortaya çıkarmayı hedeflemektedir. Sorular, ilk olarak katılımcıların temel yaşam değerlerini tanımlamalarını ve bu değerlerin nasıl şekillendiğini anlamaya yöneliktir. Ardından, değerlerin

bireyin davranışlarıyla ne ölçüde uyumlu olduğu, özellikle stres, belirsizlik ve zorlu karar anlarında nasıl bir rehberlik işlevi gördüğü ve stresle başa çıkma açısından nasıl ele alındıklarını derinlemesine sorgulanmaktadır. Ayrıca, değerlerin akademik ve kariyer hedeflerini belirlemedeki rolü, bu hedeflerle çatışma durumlarında nasıl başa çıkıldığı ve değer odaklı yaşamın kişilerarası ilişkilere, yaşamı anlamlandırmaya ve toplumsal katılıma olan yansımaları da araştırmanın diğer tematik odaklarını oluşturmaktadır.

Süreç ve Veri Analizi

Araştırmanın öncesinde gerekli etik izin, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Etik Kurulu tarafından onaylanmıştır (Referans Numarası: 11/12/2024-2024/457). Araştırmacılar, belirlenen dahil edilme kriterlerini karşılayan katılımcılara kartopu örnekleme yöntemi ile ulaşmıştır. Veri toplama süreci 2024-2025 akademik yılı içerisinde gerçekleştirilmiştir. Veri toplama sürecinden önce tüm katılımcılara araştırmanın amacı, kapsamı ve süreç hakkında detaylı bilgilendirme yapılmıştır. Katılımcılar, gönüllü olarak çalışmaya katıldıklarını beyan etmişlerdir ve araştırmacılar tarafından istedikleri zaman süreci sonlandırabileceklerine ilişkin bilgilendirilmişlerdir. Gönüllü olduklarını beyan eden katılımcılar veri toplama formunu çevrimiçi olarak doldurmuşlardır. Araştırmada katılımcıların kişisel kimlik bilgileri hiçbir şekilde kaydedilmemiş, tüm veriler anonim şekilde toplanarak gizlilik ilkesi titizlikle korunmuştur. Araştırmanın verileri, Google Formlar aracılığıyla çevrimiçi ortamda hazırlanan görüş alma formu üzerinden toplanmıştır. Google Formların tercih edilmesi, katılımcıların görüşmelere zamansal esneklik içinde katılmalarını sağlamak, maaliyet ve erişim kolaylığı ile araştırma sorularına dair daha derinlemesine ve yansıtıcı yanıtlar elde etmek amacını taşımaktadır (Bouchard & Tulloch, 2020; Kenny, 2005; Tates vd., 2009; Watson, 2006).

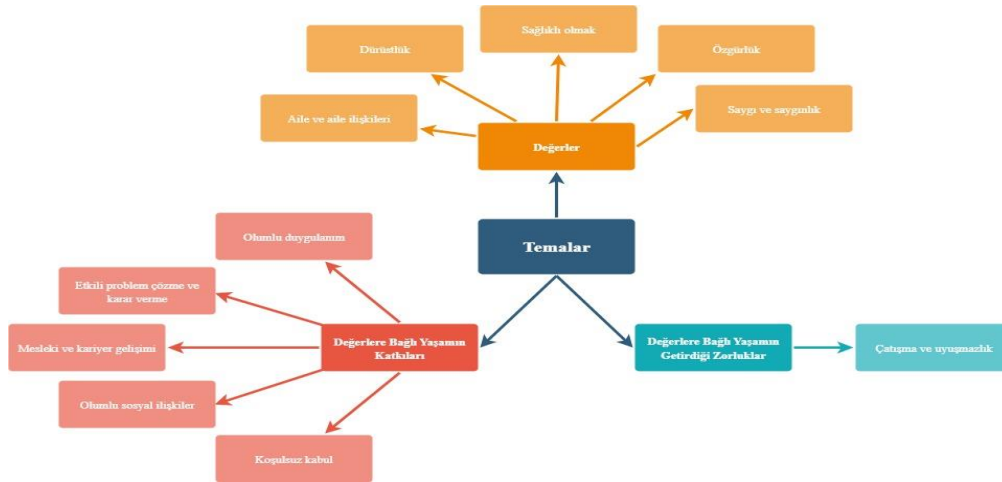
Elde edilen yanıtlar, Google Formlar üzerinden alınarak önce Excel ortamına, ardından metin düzenleme ve analiz kolaylığı sağlamak amacıyla Word formatına aktarılmıştır. Verilerin analiz süreci, Maxqda nitel veri analiz programı kullanılarak yürütülmüştür. Analizin gerçekleştirilmesinde Creswell (2015) tarafından önerilen basamaklar takip edilmiştir. Öncelikle araştırmacı tarafından tüm katılımcı yanıtları veriye hâkim olmak ve ön bulguları belirlemek amacıyla okunmuş ve sistematik olarak not edilmiştir. Ardından verileri temsil eden kapsayıcı, kapsamlı ve sistematik bir açık kodlama yapılmıştır. Ortak anlam örüntüleri sergileyen kodlar, daha soyut kavramsal yapılar olan kategoriler altında bir araya getirilmiştir. Ardından, bu kategoriler arasındaki mantıksal ve anlamsal bağlantılar araştırma sorularını cevaplamaya yönelik merkezi örüntüleri ifade eden temalar haline getirilmiştir (Braun & Clarke, 2006). Tüm analiz süreci, nitel araştırmalarda sıklıkla tercih edilen içerik analizi yöntemi doğrultusunda yürütülmüştür. Bu süreçte araştırmacı, verileri anlam bütünlüğünü koruyacak şekilde detaylı analiz ederek, katılımcı görüşlerinin temsiliyetini sağlamaya özen göstermiştir.

Geçerlik ve Güvenirlik

Araştırmanın geçerlik ve güvenilirliğini artırmak amacıyla çeşitli yöntemler uygulanmıştır. Öncelikle veri toplama aracının geliştirilmesi sürecinde alanyazına hâkim iki uzmanın görüşüne başvurulmuş ve uzmanlardan gelen öneriler doğrultusunda formun son hâli oluşturulmuştur. Çalışmanın güvenilirliğini artırmak amacıyla, veri analizi tamamlandıktan sonra bulgular tekrar gözden geçirilmiştir. Ardından, içerik ve yorumların doğruluğunu değerlendirmek için bulgular iki alan uzmanına sunulmuş ve uzman geri bildirimleri ışığında gerekli düzenlemeler yapılmıştır. Son olarak ise, araştırma bulguları yapılan görüşmeler aracılığıyla bazı katılımcılarla paylaşılmıştır. Katılımcılardan elde edilen verilerin kendi deneyimlerini ve görüşlerini doğru yansıtıp yansıtmadığına ilişkin sözlü geri bildirim alınarak katılımcı doğrulaması süreci gerçekleştirilmiştir (Lincoln & Guba, 1985).

BULGULAR

Bu araştırma bulguları ne eğitimde ne istihdamda olan bireylerin psikolojik dayanıklılıklarında değerlere bağlı yaşamın rolünü keşfetmeyi amaçlamıştır. Bu bağlamda mevcut araştırmanın bulguları üç tema etrafında toplanmıştır. Bu temalar sırasıyla değerler, değerlere bağlı yaşamın katkıları ve değerlere bağlı yaşamın getirdiği zorluklar şeklindedir. Araştırmanın temaları aşağıdaki Şekil 1’de görselleştirilmiştir.

Şekil 1. Temalar ve kategoriler

Tema I: Değerler

Araştırma bulguları NENİ durumundaki gençlerin yaşamlarında önem verdikleri benzer değer alanları olduğunu göstermiştir. Bu doğrultuda ortaya çıkan “değerler” teması kapsamında, aile ve aile ilişkileri, dürüstlük, sağlıklı olmak, özgürlük ile saygı ve saygınlık olmak üzere beş temel değer kategorisi öne çıkmıştır (bkz. Şekil 1). Katılımcıların önemli bir kısmı, aileyi ve aile ilişkilerini yaşamlarının en temel değeri olarak tanımlamıştır. Bunun yanı sıra bazı katılımcılar, dürüstlük, sağlıklı olmak, özgürlük ve

saygı/saygınlık gibi değerleri ön plana çıkarmış; bu değerlerin hem bireysel yaşamlarında hem de sosyal ilişkilerinde yönlendirici bir rol oynadığını belirtmiştir. Katılımcılar, sahip oldukları değerlerin oluşumunda kişisel yaşam deneyimlerinin ve içinde bulundukları sosyal çevrenin etkili olduğunu vurgulamıştır. Ayrıca, bu değerlerin günlük yaşama nasıl yansıdığı, karar alma süreçlerini, ilişkilerini ve yaşam tarzlarını nasıl etkilediği katılımcı ifadelerinde detaylı bir şekilde ortaya konulmuştur. Aşağıda, ilgili tema kapsamında öne çıkan katılımcı görüşlerine yer verilmiştir:

K2. “Dürüstlük, sabır, cesaret ve merhamet yaşamımdaki en önemli değerlerdir. Şüphesiz ki bence tüm değerlerimiz kıymetlidir fakat en kıymetli değerler bunlardır. Toplumumuzdaki pek çok sorunun anahtarı bunlardır. İnsanlar dürüst olursa toplumda güven artar. İnsanlar sabırlı olursa düzen artar, karmaşa azalır. İnsanlar cesur olursa sorunlar birbiri ardına çözülür. İnsanlar merhametli olursa kalpler daha az kırılır, gönüller daha az incitilir.”

K4. “Ailem, sağlığımız. Bu değerler beni hayatta tutan olmazsa olmazlarımdır. Her durumda kayıtsız şartsız yanında duruyor olmaları benim için çok etkili oldu. Sağlığından olmuş insanların durumlarını görmek de beni etkiledi. Ancak, değerlerimizle uyumlu yaşamak her zaman mümkün olmuyor tabii ki. Hatta bazen bunların bile değersiz olduğunu düşünebiliyorum. Ama yaşadığım en ufak olumsuzluk bu değerlerin benim için önemini tekrar anlamama yardım ediyor.”

K7. “Benim için dürüstlük kişinin kendisine, duygularına ve çevresine karşı açık ve tutarlı olabilmesidir. Yaşadığım deneyimlerin çoğunun da yadsınamayacak oranda etkili olduğunu düşünüyorum. Ancak benim için en etkili olan şeyin çevreme dair yaşadığım her şeyin sonucunda kendimle baş başa kalıp içsel olarak bir süzgeçten geçirmem olduğunu düşünüyorum. Çünkü çoğunlukla yaşanan olay veya durumlardan sonra oradan bir öğreti alınması gerektiği için yaşandığını düşünerek sorgulama ve bu öğretiyi bulma sürecine geçiyorum. Böylece kendime bir değer katıyorum ya da eksik, tutarsız, yetersiz değeri güncelliyorum.”

K9. “Saygı, özgürlük, aile, sağlık benim değerlerimi yansıtmaktadır. Örneğin, kendimi çok yalnız hissettiğim ve artık çıkmazdayım dediğim bir dönemde ailemden gelen destek beni ayağa kaldırmıştı. Yüksek olasılıkla mümkün yani genellikle değerlerimle uyumlu yaşamaya çalışıyorum.”

Bulgular NENİ durumundaki gençler açısından belirli değerlerin ön plana çıktığını göstermiştir. Katılımcı görüşlerinden de anlaşılacağı üzere, sahip olunan bu değerler; bireylerin yaşamlarını şekillendirmekte, karar alma süreçlerini etkilemekte, sosyal ilişkilerde yönlendirici rol oynamakta ve yaşamsal zorluklar karşısında bir dayanak noktası oluşturmaktadır.

Tema II: Değerlere Bağlı Yaşamın Katkıları

Araştırma bulguları NENİ durumundaki gençlerin değerlere bağlı yaşamlarının zorlu olaylar

karşısında birtakım katkılar sağladığını göstermiştir. “Değerlere bağlı yaşamın katkıları” teması kapsamında ele alınan bu bulgular, olumlu duygulanım, etkili problem çözme ve karar verme, mesleki ve kariyer gelişimi, olumlu sosyal ilişkiler ve koşulsuz kabul olmak üzere beş temel kategori de ele alınmıştır (bkz. Şekil 1).

Katılımcılar, değerlere bağlı yaşamın bireysel olarak iyi hissetmelerine ve olumlu duygulanımlarına önemli katkı sağladığını ifade etmiştir. Değerler doğrultusunda hareket etmenin bireylerin kendilerini daha iyi, güçlü ve huzurlu hissetmelerine zemin hazırladığı görülmektedir:

K7: “Stres seviyemin düştüğünü hissediyorum. Davranışlarım da bu değerlerimin gerektirdiği şekilde değişip güncellenerek beni ilerlemeye götürüyor.”

K11: “Değerlerimle uyumlu hareket ettiğimde daha mutlu ve enerjik hissediyorum.”

Bulgular değerlere uygun yaşamın bir diğer önemli katkısının, değerlerin bireylerin problem çözme ve karar verme süreçlerinde kolaylaştırıcı rol oynaması olduğunu göstermiştir. Katılımcılar, değerlerinin karar alma süreçlerinde yol gösterici olduğunu ve belirsizlikleri azaltarak özgüven kazandırdığını dile getirmiştir:

K2: “Değerlerim sorun için gerekli çözüm yollarının önemli bir kısmını eler ve daha az seçenek arasından daha kolay karar vermemi sağlar. Daha sonra daha emin ve daha net bir karar vermemi sağlar. Esnek düşünme açısından belki biraz sorun yaratsa da özgüven ve doğru olanı yaptığını bilme hissi açısından değerler vazgeçilmezdir.”

K4: “Değerlerim benim için hep yol gösterici ve kucaklayıcı olmuştur.”

Ayrıca katılımcılar zorlayıcı yaşam koşullarında değerlere bağlı kalmanın problem çözme sürecinde karşılaştıkları zorluklar karşısında onları daha dayanıklı ve güçlü kıldığını, bu doğrultuda daha etkili çözümler üretmelerine yardımcı olduğunu vurgulamıştır:

K7. “Değerlerime bağlı yaşamak beni daima güçlü ve dayanıklı hissettirir. Örneğin iş yerinde yaşanan bir durumda benden dürüst davranmamam ve üstünü kapatmam gerektiği söylendiğinde karşı çıkıp bunun yanlış olduğunu ve etik ihlal olduğunu belirterek aslında olması gerektiği gibi süreci yürüttüğümde elime güç geçtiğini ve kendi yeterliliğime olan güvenimin arttığını hissettim. Veyahut duygusal ilişkimde değerlerimle örtüşmeyen bir davranış biçimine maruz kaldığımda bunu ifade ederek sınır çizbildim, bu da beraberinde değerler sistemimdeki birçok değerime olan inanç ve bağlılığımın artmasına yardımcı oldu.”

K12. “İçinde bulunduğum işsizlik sürecinde değerlerime uygun olmayan bir iş teklifi geldiğinde daha kolay reddettim ve rahat hissettim.”

Katılımcıların önemli bir kısmı, değerlere bağlı yaşamın mesleki ve kariyer gelişimlerinde de yol gösterici olduğunu ve motivasyon artırıcı bir işlev gördüğünü ifade etmiştir:

K3. “Değerlerime bağlı yaşamak büyük ölçüde mesleki kariyerimi şekillendirdi. Yapmak istediğim meslekte ve yapmasına yardımcı olabilecek araçlarda etkili olmasını sağladı. Ben asker olmak istedim. Bu doğrultuda okuduğum bölüm ve kariyer isteğim temel değerlerimi en iyi şekilde yansıtacak meslek olmasından gelmektedir.”

K10. “Değerlerim ölçüsünde akademik hedefler belirlediğimi düşünüyorum.”

Değerlere bağlı yaşamın sosyal ilişkilere de anlamlı katkılar sunduğu görülmektedir. Katılımcılar, değerlere uygun hareket ettiklerinde çevreleriyle daha güvene dayalı ve sağlıklı ilişkiler kurduklarını ifade etmiştir:

K2. “Değerlerim sosyal ilişkilerimi olumlu yönde etkiliyor. İnsanlar sabırlı olduğum için bana daha çok şey anlatıyor. Dürüst olduğum için daha çok güveniyor. Cesur olduğum için yardım istemekten çekinmiyor. Merhametli olduğum için kendilerini bana daha yakın hissediyorlar.”

K7. “Bu değerlere sahip olmadan önce ilişkilerimde çok daha farklı biriydim. Ancak şu an tam da olmasını düşündüğüm kişiylim. Sosyal çevremdeki kişilerin de benimle aynı değerlere sahip olan kişiler olduğunu ve fikir uyuşmazlıkları yaşasak dahi kısa sürede çözebildiğimizi görüyorum. Keza bu bilince erişen çok az kişi olduğundan ötürü çok az ve öz ilişkilerim vardır. Ama hayat içerisinde tabii aynı değerlere sahip olmadığım kişilerle de ilişki kurduğum zamanlar da oluyor. Bu süreçte de kendimi net ifade etmeye ve yapabileceğim en doğru davranışı sergilemeye gayret ediyorum, sonrasında kenarıma çekilip gözlemliyorum. Ki bu gözlemlerimde kendi değerlerime ait düzenleme ve geliştirmeye götürüyor beni.”

Son olarak, değerlere bağlı yaşamın bireylerin koşulsuz kabul kapasitesini artırdığı ve zorluklarla baş etme süreçlerini kolaylaştırdığı belirtilmiştir:

K3. “Zorlukları kabul etmemde ve zorlukları aştığımda bir kolaylık geleceğini bildirdiği için mücadelede bana güç verir.”

K7. “Benim için zorları kolaylaştırıcı bir etkisi vardır. Bazen gerçekler can acıtsa da değerlerimi ölçüt olarak kullandığımda kabullenmenin iyileştirici olabileceğini bilerek süreci hızlandırır. Çünkü zorluklar her zaman olacak ancak siz kendinize karşı dürüst olup gerçekleri saydam bir şekilde algılayabilirsiniz ve kendi yolculuğunuzun bir anlam arayışı yolculuğu olduğunu bilerek kendi yolunuzda ilerlemeye entegre şekilde sorumluluk sahibi bir birey olarak yaşamınıza devam ederseniz meselenin zorlukları kontrol etmek ya da onlarla baş etmek değil de çok daha ötesinde olduğunu bilerek daha kaliteli ve sağlıklı bir yaşam sürersiniz.”

Bulgular NENİ durumundaki gençlerde değerlere bağlı yaşamın ruh sağlığı ve iyi oluş açısından olumlu birtakım sonuçlarla ilişkili olabileceğini göstermiştir. Katılımcı görüşlerinden de anlaşılacağı üzere, değerlere bağlı yaşamak; bireylerin iyi oluşunu artırmakta, problem çözme ve karar verme süreçlerini kolaylaştırmakta, mesleki ve sosyal yaşamda yönlendirici olmakta ve koşulsuz kabul yoluyla zorluklarla baş etmede destekleyici rol üstlenmektedir. Bu bulgular değerlere bağlı yaşamın NENİ durumundaki gençlerin karşılaştığı zorluklar karşısında işlevsel bir kaynak olarak hizmet ettiğini göstermiştir.

Tema III: Değerlere Bağlı Yaşamın Getirdiği Zorluklar

Araştırma bulguları NENİ durumundaki gençlerde değerlere bağlı yaşamın bazı zorluklar getirdiğini de göstermiştir. “Değerlere Bağlı Yaşamın Getirdiği Zorluklar” teması kapsamında, çatışma ve uyumsuzluk kategorisi belirlenmiştir (bkz. Şekil 1).

Katılımcılar, sahip oldukları değerlerin çevrede her zaman kabul edilmediğini ve bu uyumsuzluğun sosyal ilişkilerinde çatışma yarattığını belirtmiştir. Özellikle farklı değerlere sahip olmanın, bireylerin kendilerini anlaşılmamış hissetmelerine ve sosyal çevrelerinden uzaklaşmalarına yol açtığı görülmektedir. Örneğin, bir katılımcı bu dinamiği şu sözlerle ifade etmiştir:

K1. “Bazen anlaşılamama durumunu ortaya çıkardığını düşünüyorum. Çünkü o değerler sadece bir noktada değil, dallara ayrılıyor. Aile değerinin alt kollarında bazen sorunlar yaşayabiliyorum. Yani değerlerimin bir anlamda bana baskı kurduğunu düşünüyorum.”

Benzer şekilde, başka bir katılımcı da değerler temelindeki farklılıkların beklentilerin karşılanmaması sonucunda hayal kırıklığına ve uyumsuzluk hissine yol açtığını belirtmiştir:

K6. “Değerlerim bazen beni olumsuz etkiliyor çünkü değerlere aynı oranda önem vermiyoruz. O değere uygun yaşayınca beklenti oluşuyor, başkaları da o değere uygun yaşamalı diye düşünüyorum ve onlar beklentimi karşılamayınca çatışmalar, anlaşmazlıklar ortaya çıkıyor... O yüzden baş edebilme inancımı çoğu zaman olumsuz anlamda etkiliyor ve değerlerimin önemini azaltıyor gibi hissediyorum.”

Katılımcılar, değerlere sıkı sıkıya bağlı olmanın, özellikle sosyal çevreyle olan ilişkilerde anlaşmazlıklara ve çatışmalara neden olabileceğini ifade etmiştir. Değerlerin korunması yönündeki hassasiyet, çevredeki kişilerle karşıt görüşlerin daha belirgin hale gelmesine ve ilişkilerde gerilim yaşanmasına yol açabilmektedir. Bir katılımcı bu durumu şöyle dile getirmiştir:

K3. “Bu toplum hayatında beni çok zorlamaya başladığını düşünüyorum. Değerlerimin saldırı altında olduğunu düşünmekteyim. Bazı saldırılara karşı mücadele etmeye çalışsam da kendi çevremde pek ilerleme kaydedemiyorum. Dolayısıyla büyük oranda çatışma yaşamama sebep oluyor. Değerlerim benim kırmızı çizgim olduğu için çizgiye yaklaşmaları bile çevremdekilerle çatışma yaşamama sebep oluyor.”

Bulgular NENİ durumundaki gençlerin sahip oldukları değerler doğrultusunda yaşamlarının zaman zaman sosyal ilişkilerinde sorunlar yaratabildiğini göstermiştir. Katılımcı görüşlerinden de anlaşılacağı üzere, değerlere bağlı yaşam, bireylere çeşitli açılardan katkı sunarken birtakım zorlukları da beraberinde getirebilmektedir. Bu bulgular değerlerin koruyucu ve destekleyici işlevinin yanı sıra uyuşmazlık ve anlaşmazlıklar yoluyla birey üzerinde bazı olumsuz etkiler yaratabileceğini de göstermektedir. Değerlerin bireyler için koruyucu etkisi, sosyal çevre tarafından bireyin değerleri kabul görmediğinde çelişkili sonuçlara yol açarak iyi oluşu ve yaşam uyumunu olumsuz etkileyebilir.

TARTIŞMA

Bu araştırmada NENİ durumundaki gençlerde değerlere bağlı yaşam deneyimlerini fenomenolojik araştırma deseniyle derinlemesine incelemek amaçlanmıştır. Katılımcılardan elde edilen bulgular değerler, değerlere bağlı yaşamın katkıları ve değerlere bağlı yaşamın getirdiği zorluklar olmak üzere üç temada birleşmiştir.

Bulgular, NENİ durumundaki gençlerin yaşamlarında önem atfettikleri ortak değerlerin; aile ve aile ilişkileri, dürüstlük, sağlıklı bir yaşam, özgürlük, saygı ve saygınlık olduğunu göstermiştir. Katılımcılar bu değerlerin hem kişisel yaşamlarında hem de sosyal ilişkilerinde önemli bir rol oynadığını ifade etmişlerdir. Örneğin K3 bu değerlerini “*Ailem, inancım. Beni ben yapan ve yaşamımı şekillendiren şeylerdir.*” şeklinde ifade etmiştir. K12 ise “*Aile, sağlık, en önemli değerlerimdir*” ifadesinde bulunurken; benzer şekilde K9 da “*En önemli değerlerim saygı, özgürlük, aile ve sağlıktır*” şeklinde düşüncelerini ifade etmiştir. Alan yazın incelendiğinde NENİ durumundaki gençlerde değerleri ortaya koymaya yönelik çalışmalara rastlanmamakla birlikte Turan & Aktan (2008) tarafından yapılan bir araştırmada ilkökul öğrencilerinin ilişkisel değerlere yaşamlarında önem verdikleri ortaya konulmuştur. Bu çalışmada öğrencilerin iş birliği, sorumluluk, etik ilkelere bağlılık, bireysel ve toplumsal boyutta dengeli ve sağlıklı bir yaşam arzusu ile insani ilişkilere verilen önemi ortaya koyan bulgular (Turan & Aktan, 2008), NENİ durumundaki gençlerin önem verdiği değerler olan aile ve aile ilişkileri, dürüstlük, saygı ve saygınlık gibi temalarla benzemektedir.

Bu çalışmanın bulguları, NENİ durumundaki gençlerin önemli değer alanları olarak aile ve aile ilişkileri, dürüstlük, saygı ve saygınlık alt temalarını sıklıkla ifade ettiğini göstermektedir. Türkiye gibi toplulukçu toplumlarda aile bağları bireylerin sahip oldukları kimliklerinin bir parçasını oluşturmaktadır (Afyonoğlu vd., 2024; Lüküslü & Çelik, 2022). Bu durum K1’in ifadelerinde şu şekilde gözlemlenmektedir “*Bu değerlerin benim için önemli hale gelmesinde ailemdeki insanların katkısı oldu*”. Türk aile geleneğinde bireyler, ilişkisel benlikleri nedeniyle kendilerini bir aile veya grup içinde tanımlarlar. Bu kolektif kimlik algısı, Türkiye gibi kolektivist toplumlarda bireylerin yaşam deneyimlerini ele alırken ekonomik faktörlerin yanı sıra kültürel değerler, ailevi sorumluluklar ve toplumsal bağlılık gibi unsurların da bu süreç üzerinde etkili olduğunu göstermektedir (Hofstede, 2011; Kağıtçıbaşı, 2019). Theron vd. (2024) NENİ durumundaki

gençlerin aileleri ve sosyal çevreleri tarafından desteklendiği takdirde yaşadıkları zorlu durumlara karşı dayanıklılık geliştirerek baş etme sürecinde bu ilişkisel ve kültürel faktörlerin koruyucu rolünü ortaya koymuştur. Bu araştırmanın bulguları, alanyazını destekler şekilde, NENİ durumundaki gençlerin yaşamlarında aile, saygı, dürüstlük gibi değerlerin ön plana çıktığını göstermiştir. Katılımcıların büyük çoğunluğunun yaşam değerlerinde kişisel deneyimlerinin yanı sıra sosyal çevrenin de etkisi olduğunu dile getirmesi, bireylerin sahip olduğu değerlerde bireysel ve ilişkisel faktörlerin dinamik bir şekilde birbirini etkilediğini göstermektedir. Elde edilen bu sonuçlar hem bireysel hem toplumsal düzeyde NENİ durumundaki gençlerin mevcut durumlarını ele alırken kültürel ve ilişkisel yönlerine de dikkat edilmesi gerektiğini göstermektedir. Çünkü değerler, anlamlı bir yaşam sürmek için bireylerin benimsediği içsel ilkelerdir (Işık & Bilge, 2023) ve bu çalışmanın bulguları NENİ durumundaki gençlerin durumlarını ele alırken sosyal-kültürel bağlamın da değerler açısından önemli olduğunu göstermiştir.

Bu çalışmanın temel amaçlarından biri, NENİ durumundaki gençlerin değer odaklı yaşam deneyimlerini ve bu yaşam tarzının işlevsel sonuçlarını incelemektir. Bu doğrultuda elde edilen bulgular, değerlere bağlı yaşamın katkıları teması altında beş temel işlevsel alan ortaya koymuştur: olumlu duygulanım, etkili problem çözme ve karar verme, mesleki ve kariyer gelişimi, olumlu sosyal ilişkiler ve koşulsuz kabul. Bu bulgular bütüncül olarak değerlendirildiğinde, değer odaklı yaşamın NENİ durumundaki bireyler için yalnızca bir içsel kılavuz olmadığı, aynı zamanda bireysel ve sosyal yaşantılarında belirgin bir koruyucu işlev üstlendiği görülmektedir. Araştırma katılımcıları, değerleriyle uyumlu bir yaşam sürmenin olumlu duygulanıma olanak tanıdığını ifade etmişlerdir. K8 bu durumu şu şekilde ifade etmiştir “Değerlerimi düşünerek olumsuzlukları ve stresi iyi anlamda dışarıda bırakıyorum, beni motive ediyorlar”. K6 ise “Değerlerimle uyumlu hareket ettiğimde çok iyi hissediyorum. Hele ki bu konuda geri dönüt almışsam kendimle gurur duyuyorum” ifadeleriyle değerlerin olumlu duygulanımlarıyla ilişkisini dile getirmiştir. Bu bulgu, Froh vd. (2010) tarafından değer odaklı gençlerin daha yüksek olumlu duygu ve yaşam memnuniyeti bildirdiği yönündeki bulgularla paralellik göstermektedir. Olumlu duygulardaki bu artışın bireylerin iyi hissetmesinin ötesinde daha iyi bir yaşam için kaynaklar geliştirmelerine katkı sağlayarak yaşam doyumunu artırdığı bilinmektedir (Cohn vd., 2009). Dolayısıyla, NENİ durumundaki gençlerin deneyimlediği bu olumlu duygulanım, onların yaşamlarındaki zorluk ve belirsizlikler karşısında bir dayanıklılık ve başa çıkma kaynağı oluşturduğu şeklinde yorumlanabilir. Bu bulgu, olumlu duyguların stresli olaylar karşısında duygusal esneklik ve başa çıkma kapasitesi geliştirmedeki kritik rolünü vurgulayan alanyazınla uyum içindedir (Tugade vd., 2004). Sonuç olarak, çalışmanın bulguları değer odaklı yaşamın NENİ durumundaki gençlerin olumlu duygulanımlarına katkı sunduğunu ve bu katkının onları olumlu yönde etkilediğini göstermiştir.

Araştırmanın bir diğer bulgusu, değer odaklı yaşamın katılımcıların problem çözme ve karar verme süreçleri üzerindeki olumlu etkisine işaret etmektedir. Katılımcılar, değerlerinin kendilerine zorlu durumlarda bir rehberlik sunduğunu ve süreci daha etkili yönetmelerine katkı sunduğunu ifade etmişlerdir. K7 bu durumu *“Değerlerimle örtüşmeyen hiçbir kararı vermiyorum, desteklemiyorum. Her oltaya giden sazan balığını andırır bana. Eğer değerlerim kararlarımda etkili olmayacak ise nasıl anlamlı ve kaliteli bir hayat sürdürebilirim ki?”* şeklinde ifade etmiştir. K12 sorunlar karşısında değerlerin rolünü ifade ederken *“Zor bir karar vermem gerektiğinde değerlerimle çelişen ve uyuşan yanlarına bakıp karar veriyorum”* ifadeleriyle değerlerin karar verme süreçlerindeki önemini ortaya koymuştur. Katılımcıların bu ifadeleri, değerlerin bireyin olayları algılama ve yorumlama biçimini şekillendirerek davranışlarına yön verdiği (Ravlin & Meglino, 1987) ve tutarlı bir değer sistemine sahip bireylerin problem çözmede kendilerini daha yeterli algıladıkları yönündeki alanyazınla uyumludur (Altun, 2003). Öyle ki, bireylerin değer sistemleri, sorunları tanımlama ve uygun çözümler üretme eğilimlerini doğrudan etkilemekte (Illies & Reiter-Palmon, 2008; Lichtenstein vd., 2017) ve özellikle etik ikilemler de dâhil olmak üzere karar alma davranışlarıyla güçlü bir şekilde ilişkilendirilmektedir (Fritzsche & Oz, 2007). Bulgular da benzer şekilde değerlere bağlı yaşamın bireylerin problem çözme ve karar verme süreçlerinde kişilere rehberlik sağlayarak, yaşamlarında karşılaştıkları sorunlarla başa çıkmada bireylere katkı sağladığını göstermektedir. Araştırmalar, problem çözme becerileri ile psikolojik dayanıklılık arasında pozitif bir ilişki olduğunu (Coşkun vd., 2014; Mehrabian vd., 2022), ayrıca dayanıklılığın kariyer kararlarındaki zorluklarla baş etmede kritik bir rol oynadığını göstermektedir (Shin & Kelly, 2015). Bu bağlamda, elde edilen bulgular, özellikle NENİ gençlerinin yaşadığı belirsizlik ve geçiş süreçlerinde değerlerin koruyucu bir kaynak olarak önemini bir kez daha doğrulamaktadır.

Araştırma bulguları, değer odaklı yaşamın katkılarını ortaya koyan tematik yapı içerisinde, kariyer ve mesleki gelişimin de önemli bir alt tema olarak öne çıktığını göstermiştir. Katılımcılar, değerleriyle uyumlu bir yaşam sürdürmenin, mesleki hedeflerini belirlemede ve kariyer gelişimlerini sürdürmede kendilerine olumlu yönde etki ettiğini ifade etmişlerdir. Örneğin K2 değerlerin akademik ve kariyer gelişimindeki rolünü şu şekilde ifade etmiştir *“Kendi değer sistemime uygun bir kariyer örüntüsü oluşturmaya çalışıyorum. Değerlerime uygun bir yol çiziyorum kendime. Bazen ufak sapmalar olabiliyor fakat ne kadar değerlerime uygun olursa yürüdüğüm yol, benim için bir o kadar da keyifli oluyor”*. Bu bulgu, kişisel değerlerin bireyin çalışma yaşamındaki tercihlerini ve uyum süreçlerini şekillendirmede kilit bir rol oynadığı yönündeki alanyazınla paralellik göstermektedir (Gibbs & Griffin, 2013). Örneğin, saygınlık, öz-değer ve başarı gibi temel değerlerin bireylerin kariyer kararlarını doğrudan etkilediği (Fearon vd., 2016), bu tür değer yönelimlerinin ise kariyer gelişimini olumlu yönde destekleyerek nihayetinde iş doyumunu artırdığı bilinmektedir (Yarbrough vd., 2017). Dolayısıyla, değer odaklı yaşamın, bireyleri kariyer geçişlerinde daha olumlu bir gelişim göstermeye yatkın hale getirdiği (Hirschi, 2010) ve bu süreçte

karşılaşılan mesleki stresle başa çıkmada daha etkili stratejiler benimsemelerine olanak tanıdığı söylenebilir. Değerlere bağlı yaşamın, NENİ durumundaki bireylerin kariyer geçişlerinde karşılaştıkları sorunların üstesinden gelme noktasında daha etkili baş etme stratejilerine yönelerek mesleki ve kişisel anlamda uyumu kolaylaştıran koruyucu bir işlev gördüğü söylenebilir.

Değerlere bağlı yaşamın katkıları bağlamında ortaya çıkan bir diğer önemli bulgu, bu yaşam tarzının olumlu sosyal ilişkiler ve koşulsuz kabul ile ilgili alt temaları ortaya çıkarması olmuştur. Katılımcılar değerler doğrultusunda yaşamın sosyal etkileşimlerinde olumlu sonuçlara neden olduğunu ifade etmişlerdir. Örneğin K2 “Değerlerim sosyal ilişkilerimi olumlu yönde etkiliyor. İnsanlar sabırlı olduğum için bana daha çok şey anlatıyor. Dürüst olduğum için daha çok güveniyor. Cesur olduğum için yardım istemekten çekinmiyor. Merhametli olduğum için kendilerini bana daha yakın hissediyorlar.” ifadeleriyle değerlerin sosyal ilişkilerine katkısını ve koşulsuz kabul açısından kazanımlarını ifade etmiştir. Katılımcıların bu ifadeleri, bireyin değerlerinin yalnızca düşüncelerini, tutumlarını, seçimlerini ve kararlarını değil, aynı zamanda başkalarına yönelik davranışlarını da şekillendirdiği gerçeğiyle uyumludur (Sagiv vd., 2017). Dolayısıyla değer odaklı yaşamın, bireylere daha tutarlı ve otantik bir sosyal kimlik kazandırarak ilişkisel bağların kalitesini artırdığı söylenebilir. Ayrıca bulgular, değerlere bağlı yaşamın koşulsuz kabul kapasitesini olumlu yönde etkileyerek NENİ durumundaki bireylerin zorluklar karşısında daha güçlü hissetmelerini sağladığını göstermiştir. NENİ durumunda olmanın getirdiği sorunlardan kaçınmak yerine mevcut sosyal ve duygusal kaynakları kullanarak bu sorunlarla başa çıkma sürecinde aile, arkadaş gibi ilişkisel destek sistemleri kritik bir rol oynar (Özdemir & Kaplan, 2025). Örneğin, Theron vd. (2024) de kişisel ve ilişkisel kaynaklarla desteklenen gençlerin, NENİ statüsünün olumsuz etkileriyle daha etkili başa çıkabildiğini ortaya koymuştur. Sonuç olarak, bu çalışmanın bulguları, değer odaklı yaşamın NENİ durumundaki bireyler için güçlü sosyal ilişkiler ve koşulsuz kabul mekanizmaları aracılığıyla kişisel-sosyal kaynakları besleyen çok boyutlu bir koruyucu faktör olduğunu göstermektedir.

Araştırma kapsamında ortaya çıkan bir diğer önemli tema, “değerlere bağlı yaşamın getirdiği zorluklar” olarak belirlenmiş ve bu tema altında “çatışma ve uyuşmazlık” alt teması öne çıkmıştır. Bulgular, NENİ gençlerinin değer odaklı yaşamdan fayda gördüklerini, ancak kişisel değerleri sosyal çevreleriyle uyuşmadığında çatışma yaşadıklarını ve anlaşılmadıkları hissiyle hayal kırıklığına uğradıklarını göstermektedir. Her ne kadar değerler bireyin davranışlarına bir yön veriyor olsa da sosyal ilişkilerde yarattığı uyuşmazlık sebebiyle ek psikososyal zorluklara da neden olabilmektedir. Dolayısıyla, değerlerin davranışları yönlendiren bir içsel kılavuz olması, onların sosyal etkileşimlerde bir çatışma kaynağına dönüşmesini engellememekte; aksine, bu durum mevcut psikososyal zorluklara ek bir yük getirebilmektedir.

Alan yazında NENİ durumundaki gençlerin sayısız zorlukla karşı karşıya olduğunu gösteren araştırma sonuçları mevcuttur (Kiss vd., 2022). NENİ durumundaki gençlerin ruh sağlığı problemleri, anksiyete, depresyon, madde kullanımı ve intihar riski gibi çeşitli psikolojik risklerle karşı karşıya olduğu gözlemlenmektedir (Basta vd., 2019; Gariépy vd., 2022; Gutiérrez-García vd., 2018; Theron vd., 2024). Bu bağlamda, yalnızca risk faktörlerinin değil, aynı zamanda koruyucu kaynakların da incelenmesi büyük önem taşımaktadır (Pimentel vd., 2025). Ancak bu çalışmanın bulguları değer odaklı yaşamın bu ikili doğasına işaret ederek, değer odaklı yaşamın koruyucu işlevinin yanı sıra, sosyal uyumsuzluk nedeniyle stres kaynağı olabileceğine de işaret etmektedir. Bu durum K8 tarafından şu şekilde dile getirilmiştir “Değerlerim bazen beni sakinleştiriyor bazen de onları düşünerek daha fazla strese girebiliyorum. Karma bir duygu...”. Bu görüş, hem benzer değer paylaşımının ilişkisel uyumu artırdığını gösteren çalışmalarla (Sortheix & Lönnqvist, 2014) hem de olumsuz sosyal tutumların NENİ durumundaki gençlerde psikolojik riski artırabileceğini ortaya koyan bulgularla desteklenmektedir (Şahin & Boduroğlu, 2025). Örneğin, sosyal bilgiler öğretmenliği alanında NENİ statüsündeki bireylerin, ailevi ve toplumsal beklentilerin yarattığı yoğun bir psikolojik baskı ile karşı karşıya kaldığı ve bu nedenle NENİ olma sürecinin daha da karmaşık bir hal aldığı bilinmektedir (Kabadayı vd., 2025). Buna karşın sosyal destek mekanizmalarının güçlü olduğu durumlarda gençlerin zorluklarla daha etkili başa çıkabildiği göz önüne alındığında (Theron vd., 2024) değer odaklı yaşamın getirdiği çatışmaların yönetilmesinde sosyal uyum ve destek sistemlerinin kritik bir rol oynadığı anlaşılmaktadır. Dolayısıyla değer odaklı yaşamın NENİ gençleri için iki yönlü bir işlevi olduğu söylenebilir. K1 bu durumu şu şekilde ifade etmiştir “Çevremi anlamlandırıyor, yaşama aktif katılımımı ise azaltıyor. Azaltmasının sebebi değerlerime saygı gösterilmemesi bu durumdan dolayı kendimi yabancı gibi hissetmem”. Değerler bir yandan, bireysel değerler zorluklar karşısında kritik bir psikososyal kaynak işlevi görürken diğer yandan sosyal çevrenin norm ve beklentileriyle uyumsuzluk gösterdiğinde, sosyal gerilim ve çatışma kaynağına dönüşerek mevcut psikososyal zorlukları ağırlaştırabilmektedir. Bu paradoksal durum NENİ durumundaki gençlerin değer odaklı yaşamları sırasında çevreleriyle uyumsuzluk ve çatışma durumunda deneyimleyecekleri olumsuzlukların psikolojik riskleri artırma potansiyeli olduğunu göstermekle birlikte bu gençlerde, değerlerin içinde bulunan sosyal bağlamla uyumlu olmasının ve sosyal destek mekanizmalarının güçlendirilmesinin iyi oluş için önemini ortaya koymaktadır. Kısaca NENİ gençlerine yönelik müdahale ve destek programları, yalnızca bireysel değer farkındalığını ve bağlılığını güçlendirmeyi hedeflemekle kalmamalı aynı zamanda, bu değerlerin sosyal ekoloji içinde yönetilmesine odaklanmalıdır.

Sonuç olarak, bu araştırmada NENİ durumundaki gençlerde değer odaklı yaşamın hem bireysel hem de sosyal bir koruyucu kaynak olduğu, ancak değerler ile sosyal çevre arasında ortaya çıkan uyumsuzluğun iyi oluşu olumsuz yönde etkileyen bir risk faktörü olabileceği ortaya konmuştur. Politika yapıcılar ve ruh sağlığı çalışanları için önemli çıkarımlar taşıyan bu bulgular, NENİ gençlerine yönelik

psikolojik danışma, kariyer rehberliği ve sosyal destek programlarının, beceri eğitimlerinin ötesine geçerek gençlerin kişisel değerlerini keşfetmelerine ve bunlarla uyumlu hedefler belirlemelerine hizmet edecek şekilde tasarlanması gerektiğini göstermektedir. Aynı zamanda yapılacak uygulamaların değerlerin sosyal bağlamda güvenli bir şekilde ifade edilmesini sağlayacak bileşenleri de içermesi gerektiği görülmektedir. Bu yaklaşım, NENİ gençlerin istihdam sorunları ile ilişkili psikososyal problemlere müdahale açısından destekleyerek sürdürülebilir iyi oluşa katkı sunabilir.

Sınırlılıklar

Bu araştırmanın bulguları yorumlanırken dikkate alınması gereken bazı sınırlılıklar bulunmaktadır. İlk olarak çalışma verilerinin çevrimiçi anket formları aracılığıyla yazılı olarak toplanması, katılımcılara düşünme ve yansıtma fırsatı sağlamasının yanı sıra veri derinliği açısından bir sınırlılık oluşturmuştur. Gelecek çalışmalar, veri toplama yöntemini, derinlemesine yarı yapılandırılmış görüşmeler veya odak grup tartışmaları ile zenginleştirerek, bu dinamiklerin daha derinlemesine ele alınmasına katkı sağlayabilir. İkinci olarak, veri analizi süreci tamamlandıktan sonra elde edilen temalar uzman görüşüne sunulmuş ve ham içerik ile bulguların doğruluğu alan uzmanları tarafından değerlendirilmiştir. Ancak, araştırmacılar arası güvenilirliği belirlemek amacıyla kodlayıcılar arası uyumu gösteren Kappa katsayısı hesaplanamamıştır. Bu durum, analizin tekrarlanabilirliği ve bulguların nesnelliği konusunda sınırlılık oluşturmaktadır. İleriki araştırmalarda, analiz güvenilirliğini artırmak için birden fazla bağımsız kodlayıcı ile çalışarak güvenirlik katsayıları hesaplanabilir. Son olarak, araştırmanın çalışma grubunu yalnızca üniversite mezunu NENİ durumundaki gençler oluşturmaktadır. Bu durum daha düşük eğitim düzeyine sahip NENİ durumundaki gençlerin deneyimlerini içermemesi açısından bulguların genellenebilirliğini etkileyen bir sınırlılıktır. Bulgularda vurgulanan “kültürel değerler” ve “ailevi sorumluluklar” gibi temalar, eğitim açısından daha heterojen bir NENİ popülasyonunda farklılaşabilir. Bu nedenle gelecek araştırmaların, örneklemi eğitim düzeyi, açısından çeşitlendirmesi, değer odaklı yaşam olgusunun Türkiye bağlamında daha kapsayıcı bir şekilde ele alınmasını sağlayacaktır.

Öneriler

Bu araştırmanın sonuçlarına dayalı olarak geliştirilen öneriler, araştırmacılar, uygulayıcılar ve politika yapıcılar olmak üzere üç farklı paydaş grubuna yöneliktir.

Araştırmacılara Yönelik Öneriler

Öncelikle, yapılacak araştırmalarda verilerin derinliğini ve geçerliliğini artırmak için yüz yüze görüşme, odak grup görüşmeleri ve gözlem gibi farklı nitel veri toplama yöntemlerinin birlikte kullanılması önerilmektedir. Bu sayede, NENİ durumundaki gençlerin değer odaklı yaşam deneyimlerine ilişkin daha bütüncül ve bağlamsal bir anlayış geliştirilebilecektir. İkinci olarak, bu araştırma yalnızca lisans mezunu

NENİ durumundaki gençlerle sınırlı olduğundan, gelecekte eğitim düzeyi daha düşük NENİ durumundaki gençlerin yaşam deneyimlerine odaklanmak farklı eğitim geçmişlerine sahip NENİ durumundaki gençlerde değer odaklı yaşamın sosyo-kültürel ve eğitim bağlamında nasıl şekillendiğine dair önemli içgörüler sağlayacaktır. Son olarak, NENİ durumundaki gençlere yönelik değerlere bağlı yaşamın önleyici ve koruyucu etkilerini ortaya çıkarmak için nicel boyamsal tasarımlar veya deneysel müdahale çalışmalarına ihtiyaç bulunmaktadır.

Uygulamacılara Yönelik Öneriler

Üniversite mezunu NENİ durumundaki gençlerin karşılaştıkları zorluklarla başa çıkmalarında değere bağlı yaşam biçimlerine katkı sağlayabilecek bireysel ve grupla psikolojik danışma ve grup psikoeğitim hizmetleri planlanabilir. Ayrıca, üniversiteler bünyesinde aktif bir konumda olan Rehberlik ve Psikolojik Danışma Araştırma ve Uygulama Merkezleri, bünyesinde potansiyel olarak NENİ riski taşıyan gençler için değer temelli yaşam eğitimi modülleri sunulabilir. Böylece, eğitimden istihdama geçiş sürecinde gençlerin karşılaşılabilecekleri zorluklar karşısında değerlere bağlı yaşamın sağladığı kaynaklar ile baş etme kapasitesi geliştirilebilir.

Politika Yapıcılara Yönelik Öneriler

Politika yapıcıların odak noktası, yalnızca genç istihdamını artırmakla sınırlı kalmamalı; aynı zamanda NENİ durumundaki ve işgücü potansiyeli taşıyan gençlerin değer odaklı yaşamını destekleyecek düzenlemeleri de içermelidir. Bu doğrultuda, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ile İŞKUR, gençlerin yaşam kalitesini yükseltmek amacıyla değer temelli psikososyal destek programlarını da kapsayan bütüncül politikalar tasarlayabilir ve hayata geçirebilir.

Finansman: Yazarlar, bu araştırma, yazarlık ve/veya makalenin yayımı için herhangi bir mali destek almamıştır.

Çıkar Çatışması: Bu makale için yazarların herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Etik Onay: Çalışma protokolü, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu tarafından onaylanmıştır (Referans Numarası: 11/12/2024-2024/457). Çalışma, 1964 Helsinki Bildirgesi ve sonraki güncellemelerinde belirtilen etik standartlara uygun olarak gerçekleştirilmiştir.

Katılım Onayı: Çalışmaya dahil edilen tüm bireysel katılımcılardan bilgilendirilmiş onam alınmıştır.

Katkı Oranı Beyanı: Bu çalışmanın tüm aşamaları tek yazar tarafından gerçekleştirilmiştir.

KAYNAKÇA

- Abessolo, M., Rossier, J., & Hirschi, A. (2017). Basic values, career orientations, and career anchors: Empirical investigation of relationships. *Frontiers in Psychology, 8*, 284188. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2017.01556>
- Afyonoğlu, M. F., Yiğit, R. R., Mısırlı, G. N., & Bilgin, Ö. (2024). Social work graduates as youth not in education, employment, or training (NEET) in Türkiye: An intersectional analysis. *Journal of Social Service Research, 50*(3), 494-517. <https://doi.org/10.1080/01488376.2024.2337931>
- Altun, İ. (2003). The perceived problem solving ability and values of student nurses and midwives. *Nurse Education Today, 23*(8), 575-584. [https://doi.org/10.1016/S0260-6917\(03\)00096-0](https://doi.org/10.1016/S0260-6917(03)00096-0)
- Babbie, E. (2013). *The practice of social research* (13th ed., International ed.). Wadsworth Cengage Learning.
- Baggio, S., Iglesias, K., Deline, S., Studer, J., Henchoz, Y., Mohler-Kuo, M., & Gmel, G. (2015). Not in education, employment, or training status among young Swiss men. Longitudinal associations with mental health and substance use. *Journal of Adolescent Health, 56*(2), 238-243. <https://doi.org/10.1016/j.jadohealth.2014.09.006>
- Basta, M., Karakonstantis, S., Koutra, K., Dafermos, V., Papargiris, A., Drakaki, M., ... & Papadakis, N. (2019). NEET status among young Greeks: Association with mental health and substance use. *Journal of Affective Disorders, 253*, 210-217. <https://doi.org/10.1016/j.jad.2019.04.095>
- Batini, F., Corallino, V., Toti, G., & Bartolucci, M. (2017). NEET: A phenomenon yet to be explored. *Interchange, 48*, 19-37. <https://doi.org/10.1007/s10780-016-9290-x>
- Bouchard, K., & Tulloch, H. (2020). Strengthening behavioral clinical trials with online qualitative research methods. *Journal of Health Psychology, 25*(2), 256-265. <https://doi.org/10.1177/1359105319855120>
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology, 3*(2), 77-101. <https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2016). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Bynner, J., & Parsons, S. (2002). Social exclusion and the transition from school to work: The case of young people not in education, employment, or training (NEET). *Journal of Vocational Behavior, 60*(2), 289-309. <https://doi.org/10.1006/jvbe.2001.1868>
- Ceary, C. D., Donahue, J. J., & Shaffer, K. (2019). The strength of pursuing your values: Valued living as a path to resilience among college students. *Stress and Health, 35*(4), 532-541. <https://doi.org/10.1002/smi.2886>
- Chandler, R. F., & Lozada, A. R. S. (2021). Health status among NEET adolescents and young adults in the United States, 2016–2018. *SSM-Population Health, 14*, 100814. <https://doi.org/10.1016/j.ssmph.2021.100814>
- Cohn, M. A., Fredrickson, B. L., Brown, S. L., Mikels, J. A., & Conway, A. M. (2009). Happiness unpacked: Positive emotions increase life satisfaction by building resilience. *Emotion, 9*(3), 361–368. <https://doi.org/10.1037/a0015952>

- Contini, D., Filandri, M., & Pacelli, L. (2019). Persistency in the NEET state: A longitudinal analysis. *Journal of Youth Studies*, 22(7), 959-980. <https://doi.org/10.1080/13676261.2018.1562161>
- Coşkun, Y. D., Garipağaoğlu, Ç., & Tosun, Ü. (2014). analysis of the relationship between the resiliency level and problem solving skills of university students. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 114, 673-680. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2013.12.766>
- Creswell, J. W. (2015). *30 essential skills for the qualitative researcher*. Sage Publications.
- Dicks, A., Levels, M., & van der Velden, R. (2020). *From school to where? How social class, skills, aspirations, and resilience explain unsuccessful school-to-work transitions*. ROA. ROA Research Memoranda No. 005 <https://doi.org/10.26481/umaror.2020005>
- Eurostat. (2025, July). *Statistics on young people neither in employment nor in education or training*. European Commission. https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Statistics_on_young_people_neither_in_employment_nor_in_education_or_training
- Fearon, C., Nachmias, S., McLaughlin, H., & Jackson, S. (2016). Personal values, social capital, and higher education student career decidedness: a new 'protean'-informed model. *Studies in Higher Education*, 43(2), 269–291. <https://doi.org/10.1080/03075079.2016.1162781>
- Fritzsche, D., & Oz, E. (2007). Personal values' influence on the ethical dimension of decision making. *Journal of Business Ethics*, 75(4), 335-343. <https://doi.org/10.1007/s10551-006-9256-5>
- Froh, J. J., Kashdan, T. B., Yurkewicz, C., Fan, J., Allen, J., & Glowacki, J. (2010). The benefits of passion and absorption in activities: Engaged living in adolescents and its role in psychological well-being. *The Journal of Positive Psychology*, 5(4), 311–332. <https://doi.org/10.1080/17439760.2010.498624>
- Gariépy, G., Danna, S. M., Hawke, L., Henderson, J., & Iyer, S. N. (2022). The mental health of young people who are not in education, employment, or training: A systematic review and meta-analysis. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 57, 1107-1121. <https://doi.org/10.1007/s00127-021-02212-8>
- Gibbs Jr, K. D., & Griffin, K. A. (2013). What do I want to be with my PhD? The roles of personal values and structural dynamics in shaping the career interests of recent biomedical science PhD graduates. *CBE—Life Sciences Education*, 12(4), 711-723. <https://doi.org/10.1187/cbe.13-02-0021>
- Gutiérrez-García, R.A., Benjet, C., Borges, G. et al. (2018). Emerging adults not in education, employment or training (NEET): Socio-demographic characteristics, mental health and reasons for being NEET. *BMC Public Health* 18, 1201. <https://doi.org/10.1186/s12889-018-6103-4>
- Hayes, S. C., & Pierson, H. (2005). Acceptance and Commitment Therapy. In A. Freeman, S. H. Felgoise, C. M. Nezu, A. M. Nezu, & M. A. Reinecke (Eds.), *Encyclopedia of Cognitive Behavior Therapy* (pp. 1–4). Springer. https://doi.org/10.1007/0-306-48581-8_1
- Hirschi, A. (2010). Positive adolescent career development: The role of intrinsic and extrinsic work values. *The Career Development Quarterly*, 58(3), 276-287. <https://doi.org/10.1002/j.2161-0045.2010.tb00193.x>
- Hofstede, G. (2011). Dimensionalizing cultures: The Hofstede model in context. *Online Readings in Psychology and Culture*, 2(1). <https://doi.org/10.9707/2307-0919.1014>

- Holte, B. H., Swart, I., & Hiilamo, H. (2019). The NEET concept in comparative youth research: The Nordic countries and South Africa. *Journal of Youth Studies*, 22(2), 256-272. <https://doi.org/10.1080/13676261.2018.1496406>
- Illies, J. J., & Reiter-Palmon, R. (2008). Responding destructively in leadership situations: The role of personal values and problem construction. *Journal of Business Ethics*, 82(1), 251-272. <https://doi.org/10.1007/s10551-007-9574-2>
- Işık, H. R., & Bilge, Y. (2023). Değerlere Bağlı Yaşam Ölçeği: Türk kültürüne uyarlama geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Bilişsel Davranışçı Psikoterapiler Derneği*, 12(2), 145-155. <https://doi.org/10.5455/JCBPR.112588>
- Kabadayı, F., Akıncı, M., Öztürk, F., & Beldağ, A. (2025). Not being in education, employment, or training (NEET) in a collectivist Turkish culture: Exploring the experiences of social studies teachers. *International Journal for Educational and Vocational Guidance*, 1-30. <https://doi.org/10.1007/s10775-025-09759-x>
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2019). *Benlik, aile ve insan gelişimi: Kültürel psikolojide kuram ve uygulamalar* [Family, self, and human development across cultures: Theory and applications]. Koç Publishing.
- Kenny, A. J. (2005). Interaction in cyberspace: An online focus group. *Journal of Advanced Nursing*, 49(4), 414-422. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2648.2004.03305.x>
- Kılıç, Y. (2014). Türkiye'de ne eğitimde ne istihdamda ne de yetiştirmede (NEİY) yer alan gençler. *Eğitim ve Bilim*, 39(175), 121-135. <https://doi.org/10.15390/EB.2014.3094>
- Kiss, L., Fotheringham, D., & Quinlan-Davidson, M. (2022). Latin American young NEETs: Brazil as a case study for systemic risks of youth social exclusion. *Journal of Youth Studies*, 25(10), 1386-1410. <https://doi.org/10.1080/13676261.2021.1965107>
- Klostermann, M. (2017). *Can wellbeing be predicted by resilience, positive emotions, acceptance and valued living among patients with rheumatism?* (Bachelor's thesis, University of Twente).
- Kuzu, D., Ehde, D. M., Waldron-Perrine, B., Whibley, D., & Kratz, A. L. (2024). Exploration of how valued living relates to resilience among people with spinal cord injury. *Rehabilitation Psychology*, 69(2), 94-101. <https://doi.org/10.1037/rep0000535>
- Lichtenstein, S., Lichtenstein, G., & Higgs, M. (2017). Personal values at work. *Journal of General Management*, 43(1), 15-23. <https://doi.org/10.1177/0306307017719702>
- Lipshits-Braziler, Y., Arieli, S., & Daniel, E. (2025). Personal values and career-related preferences among young adults. *Journal of Personality*, 93(2), 378-393. <https://doi.org/10.1111/jopy.12935>
- Lüküslü, D., & Çelik, K. (2022). Gendering the NEET category: Young NEET women in Turkey. *Turkish Studies*, 23(2), 200-222. <https://doi.org/10.1080/14683849.2021.1882861>
- Mehrabian, N., Salehi, H., Tabatabaei, O., & Vahid-Dastjerdi, H. (2022). EFL teachers' resilience prediction based on academic self-Efficacy, problem solving skills, and metacognitive skills. *Iranian Evolutionary Educational Psychology Journal*, 4(2), 228-243. <https://doi.org/10.52547/ieepj.4.2.228>
- Merriam, S. B. (2013). *Nitel Araştırma* (S. Turan, Çev.). Ankara: Nobel.

- OECD. (2014). *Society at a Glance 2014: The crisis and its aftermath*. https://www.oecd-ilibrary.org/social-issues-migration-health/society-at-a-glance-2014_soc_glance-2014-en
- OECD. (2022). *Youth not in employment, education or training (NEET) indicators*. OECD. <https://www.oecd.org/en/data/indicators/youth-not-in-employment-education-or-training-neet.html>
- Özdemir, C., & Kaplan, A. (2025). Factors affecting psychological resilience, self-efficacy and job satisfaction of nurse academics: A cross-sectional study. *International Nursing Review*, 72(1), e13007. <https://doi.org/10.1111/inr.13007>
- Paul, K. I., & Moser, K. (2009). Unemployment impairs mental health: Meta-analyses. *Journal of Vocational Behavior*, 74(3), 264-282. <https://doi.org/10.1016/j.jvb.2009.01.001>
- Pimentel, H., Simões, F., Marques, P. F., & Barbosa-Ducharne, M. (2025). A mapping review on NEETs' psychological characteristics: Informing policies and programs. *Journal of Community & Applied Social Psychology*, 35(2), e70070. <https://doi.org/10.1002/casp.70070>
- Ravlin, E. C., & Meglino, B. M. (1987). Effect of values on perception and decision making: A study of alternative work values measures. *Journal of Applied Psychology*, 72(4), 666-673. <https://doi.org/10.1037/0021-9010.72.4.666>
- Rogers, P., Bohland, J. J., & Lawrence, J. (2020). Resilience and values: Global perspectives on the values and worldviews underpinning the resilience concept. *Political Geography*, 83, 102280. <https://doi.org/10.1016/j.polgeo.2020.102280>
- Sadler, K., Akister, J., & Burch, S. (2015). Who are the young people who are not in education, employment or training? An application of the risk factors to a rural area in the UK. *International Social Work*, 58(4), 508-520. <https://doi.org/10.1177/0020872813515010>
- Sagiv, L., Roccas, S., Cieciuch, J., & Schwartz, S. H. (2017). Personal values in human life. *Nature Human Behaviour*, 1(9), 630-639. <https://doi.org/10.1038/s41562-017-0185-3>
- Shin, J., & Kelly, K. R. (2015). Resilience and decision-making strategies as predictors of career decision difficulties. *The Career Development Quarterly*, 63(4), 291-305. <https://doi.org/10.1002/cdq.12029>
- Sortheix, F. M., & Lönnqvist, E. (2014). Person-group value congruence and subjective well-being in students from Argentina, Bulgaria and Finland: The role of interpersonal relationships. *Journal of Community & Applied Social Psychology*, 25(1), 34-48. <https://doi.org/10.1002/casp.2193>
- Symonds, J., Dietrich, J., Chow, A., & Salmela-Aro, K. (2016). Mental health improves after transition from comprehensive school to vocational education or employment in England: A national cohort study. *Developmental Psychology*, 52(4), 652-665. <https://doi.org/10.1037/a0040118>
- Şahin, M., & Boduroğlu, G. (2025). Ne eğitimde ne istihdamda olan gençlerin (NEET) yaşam deneyimleri: Zorluklar gereksinimler ve beklentiler. *Gençlik Araştırmaları Dergisi*, 13(35), 54-73. <https://doi.org/10.52528/genclikarastirmalari.1485497>
- Tates, K., Zwaanswijk, M., Otten, R., Van Dulmen, S., Hoogerbrugge, P. M., Kamps, W. A., & Bensing, J. M. (2009). Online focus groups as a tool to collect data in hard-to-include populations: examples from paediatric oncology. *BMC Medical Research Methodology*, 9(1), 15.

<https://doi.org/10.1186/1471-2288-9-15>

- Theron, L., Levine, D., & Haffeejee, S. (2024). NEET and resilient: The lived experiences of a sample of South African emerging adults. *International Journal of Psychology*, 59(6), 911-919. <https://doi.org/10.1002/ijop.13219>
- Tolgay, C., & Çakır, Ö. (2022). Ne eğitimde ne istihdamda olan gençlerin genç işsizliğine yönelik algıları üzerine bir araştırma. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 24(4), 1680-1707. <https://doi.org/10.16953/deusosbil.1121889>
- Topçu, F. (2025). Psychological resilience and valued living as mediators in the relation between moral injury and attitudes toward future among Turkish adults. *BMC Psychology*, 13, 339 <https://doi.org/10.1186/s40359-025-02654-8>
- Topçu, F., & Dinç, M. (2024). Psychological resilience and valued living in difficult times: Mixed method research in cultural context. *Current Psychology*, 43, 30595–30612. <https://doi.org/10.1007/s12144-024-06552-x>
- Trindade, I. A., Ferreira, C., Pinto-Gouveia, J., & Nooren, L. (2016). Clarity of personal values and committed action: Development of a shorter engaged living scale. *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment*, 38, 258-265. <https://doi.org/10.1007/s10862-015-9509-7>
- Tuffour, I. (2017). A critical overview of interpretative phenomenological analysis: A contemporary qualitative research approach. *Journal of Healthcare Communications*, 2(4), 52. <https://doi.org/10.4172/2472-1654.100093>
- Tugade, M. M., Fredrickson, B. L., & Barrett, L. F. (2004). Psychological resilience and positive emotional granularity: Examining the benefits of positive emotions on coping and health. *Journal of Personality*, 72(6), 1161-1190. <https://doi.org/10.1111/j.1467-6494.2004.00294.x>
- TÜİK. (2024). *İstatistiklerle Gençlik*. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=İstatistiklerle-Genclik-2024-54077>
- Tunç, H., Morris, P. G., Kyranides, M. N., McArdle, A., McConachie, D., & Williams, J. (2023). The relationships between valued living and depression and anxiety: A systematic review, meta-analysis, and meta-regression. *Journal of Contextual Behavioral Science*, 28, 102-126. <https://doi.org/10.1016/j.jcbs.2023.02.004>
- Turan, S., & Aktan, D. (2008). Okul hayatında var olan ve olması düşünülen sosyal değerler. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6(2), 227-259.
- Watson, M., Peacock, S., & Jones, D. (2006). The analysis of interaction in online focus groups. *International Journal of Therapy and Rehabilitation*, 13(12), 551-557. <https://doi.org/10.12968/ijtr.2006.13.12.22471>
- Yarbrough, S., Martin, P., Alfred, D., & McNeill, C. (2017). Professional values, job satisfaction, career development, and intent to stay. *Nursing Ethics*, 24(6), 675-685 <https://doi.org/10.1177/0969733015623098>